

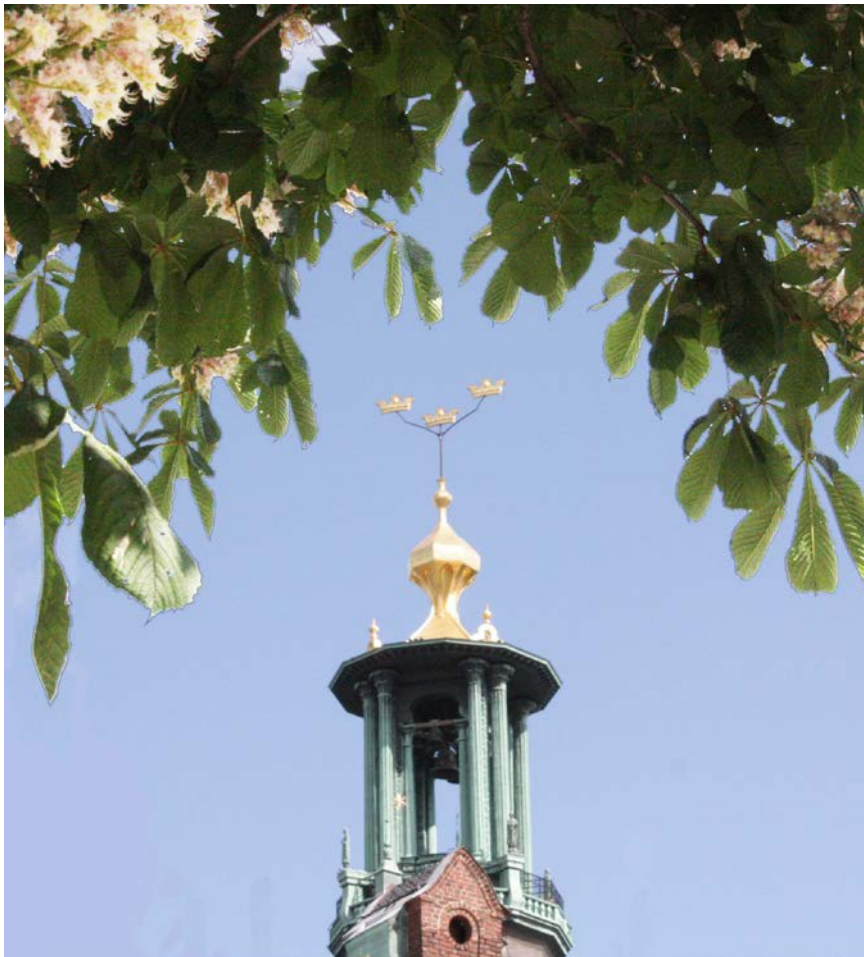

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för naturresurser och
lantbruksvetenskap

En ny nyans av grönt

- Stockholms grönstruktur i förändring

Stina Näslund

Kandidatarbete vid institutionen för stad och land
Sveriges lantbruksuniversitet Uppsala
Landskapsarkitektprogrammet 2012

SLU, Sveriges lantbruksuniversitet, Fakulteten för naturresurser och lantbruksvetenskap
Institutionen för stad och land, avdelningen för landskapsarkitektur
EX0499 Projekt i landskapsarkitektur, 2012, 15 hp på landskapsarkitektprogrammet, *Uppsala*
Nivå: Grundnivå G2E
© Stina Näslund
Titel: En ny nyans av grönt – Stockholms grönstruktur i förändring
Engelsk titel: A New Shade of Green – The Changing Green Structure of Stockholm
Nyckelord: Förtätning, Grönstruktur, Landskapsarkitektur, Stockholm, Översiktsplanering
Handledare: Malin Eriksson, SLU, institutionen för stad och land
Examinator: Ulla Myhr, SLU, institutionen för stad och land
Online publication of this work: <http://epsilon.slu.se/>

Sammandrag

Stockholm är en stad där grönstrukturen i stadens närförorter länge har haft en roll som ett stadsdelsskiljande, sammanhängande grönt nät och där stadens inriktning har varit att bevara denna struktur. I förtätningens era i den starkt växande staden målas grönområdena nu istället upp som den mark som återstår att bygga på, där det gröna nätet är ett hot mot en sammanhängande stadsstruktur.

I detta arbete behandlades frågeställningen om det hade det skett en förändring i Stockholms stads beskrivning av grönstruktur i den översiktliga planeringen. Metoden som användes var att jämföra Stockholms översiktsplan 1999 med översiktsplan 2010 efter ett antal frågor om grönstruktur. Varje fråga besvarades med sammanfattningar eller citat från de båda översiktsplanerna och en efterföljande analys. Resultatet tyder på att en förändring har skett i stadens beskrivning av grönstruktur, den gröna strukturen har inte en lika central roll i den nya översiktsplanen och har inte längre ett eget kapitel eller karta. Resultatet visar även att orden grön, park, natur och ekologi inte användes lika frekvent i den nya översiktsplanen, istället har ord som kvalitet, barriär, attraktiv och målpunkt blivit vanligare vid beskrivning av grönstruktur.

Abstract

Stockholm is a city where the green structure of the city's inner suburbs have played a role as a divisive, cohesive green network and where the city's focus has been to preserve this structure. In the era of densification and fast-growth of the city, the land remaining to be exploited is the green structure, and the green network is a threat to a coherent urban structure.

The issue addressed in this paper is whether there has been a change in the City of Stockholm's description of green structure in the master planning. The method used was to compare the master plan of Stockholm 1999 with the master plan of 2010, using a number of questions about the green structure. Each question was answered with summaries or quotes from the two master plans and a subsequent analysis. The result indicates that a change has occurred in the city's description of green structure, the green structure does not have the same central role in the new master plan, and no longer an own chapter or map. The result also shows that the words green, park, nature and ecology are not used as frequently in the new master plan, and that words such as quality, barrier, attractive and destination have instead become more common when the green structure is being described.

Introduktion

Denna uppsats behandlar beskrivningen av grönstruktur i Stockholms stads översiktsplanering. Idén till uppsatsens ämne uppkom vid ett studiebesök på Stockholms stadsbyggnadskontor hösten 2011. Arbetet med stadens fysiska planering beskrevs där som ett ständigt avvägande för att nå den nya översiktsplanens vision om en sammanhållen stad utan fysiska barriärer. I arbetet med denna vision förklarades att grönområden ibland uppfattas som barriärer mellan stadsdelar och tendensen gällande grönstrukturplanering beskrevs gå från gröna länkar till utspärade gröna målpunkter. Att en ekolog som företräder de gröna frågorna på stadsbyggnadskontoret talade om att respektera och samverka med andra intressen, att prioritera och våga välja bort, visar hur komplext arbetet med Stockholms fysiska planering är.

Uppsatsen kompletterar Malin Hallors (2008) examensarbete om planeringen av Stockholms ytterstad. Ur ett grönt perspektiv lyfter Hallor i sitt arbete frågan om hur stadens markplanering utförs. Till grund för hennes arbete ligger uppföljningar av 105 markanvisningar samt ett 30-tal intervjuer med projektledare och chefer på exploateringskontoret och stadsbyggnadskontoret i Stockholms stad. Hallor hävdar att det ligger en urban trend över grönskan och stadsplaneringen där det hellre talas om park än naturmark, hellre stenstadskaraktär än lamellhus och gärna tät bebyggelse. Hallors arbete skrevs 2008, under översiktsplan 1999 när Stockholms nya översiktsplan 2010 var under framtagande.

Dåvarande stadsbyggnadsborgarrådet Kristina Alvendal uttryckte sig samma år i Svenska Dagbladet om den nya översiktsplanens inriktning. I intervjun sätter Alvendal stadens tillväxt och medborgarnas trygghet i konflikt med biologisk mångfald:

När man pratar om den biologiska mångfalden så kommer man ofta ner på skalbaggenivå. Vi har satt som mål att bli en miljon människor i Stockholm, det måste också ha betydelse. Om det handlar om att vi måste behålla otrygga skogsområden med ruttna träd nära där människor bor, då finns det ett högre mål än biologisk mångfald och det är stockholmarnas trygghet. (Kallin 2008)

I tidningen Arkitekten uttryckte sig Niklas Svensson, projektledare för Stockholms översiktsplan 2010, om ett trendbrott i den nya översiktsplanen där grönområdenas funktion lyfts fram snarare än enstaka arter eller grönområdets storlek:

För tio år sedan gällde det att rädda varenda grässtrå. Idag finns en större medvetenhet om vad grönområden är och att de ska ha en funktion. (Näslund 2009)

I denna uppsats undersöks om den urbana trend som Hallor hävdar ligger över grönskan och stadsplaneringen går att fånga i beskrivningen av grönstrukturplanering i stadens förra och nuvarande översiktsplan.

Uppsatsen riktar sig till studenter och yrkesverksamma i arkitekturämnen och stadsplanering men ämnet i sig är betydelsefullt för alla. Om stora viljeändringar sker i en kommun är det enligt mig angeläget att kommunens alla invånare får ta del av detta. Det är viktigt att förstå på vilka villkor våra städer växer för att kunna planera långsiktigt för hur vi vill att de ska växa.

Syfte

Syftet med denna uppsats är att undersöka hur Stockholm som en växande stad har förhållit sig till befintlig grönstruktur och hur den framtida grönstrukturplaneringen beskrivs när ny mark behövs till exploatering. På stadsbyggnadskontoret och i tidningsartiklar talas det om en ny nyans av grönt, från gröna länkar till gröna målpunkter, park hellre än naturmark och en ny funktion för grönområden. Uppsatsen behandlar hur och om denna tendens tar sig uttryck i den översiktliga planeringen.

Frågeställning:

Har det skett en förändring i Stockholms stads beskrivning av grönstruktur i den översiktliga planeringen?

Avgränsning

Ämnet om Stockholms grönstrukturplanering är stort och det finns många planeringsdokument, rapporter och projekt i Stockholmsregionen. Arbetet avgränsas enligt följande:

Stockholms kommun

Stockholm ingår i ett flertal större regionala projekt med bland annat RUF 2010 (Regional utvecklingsplan för Stockholmsregionen) och skydd av de stora regionala gröna kilarna som sträcker sig över flera kommuner, något det inte fokuseras på i detta arbete. Den första avgränsningen görs till Stockholms kommun.

Översiktsplan 1999 och 2010

Stockholms grönplanering sker efter översiktsplanen, parkprogrammet, miljöprogrammet, sociotopkartan samt Miljöförvaltningens biotopkarta och habitatverktyg¹. Då översiktsplanen är det dokument som ska vägleda stadens planerare i beslut om markanvändning avgränsas arbetet till den grönplanering som uttrycks i den förra översiktsplanen från 1999, ÖP-99, och den gällande översiktsplanen från 2010, ÖP-10.

Grönstruktur och närförort

I granskningen av översiktsplanerna fokuseras extra på kapitel och stycken om grönstruktur och stadsbyggnadsutveckling. Fokus ligger även på planeringen av närförort då det är dessa områden som idag planeras bli en del av innerstaden genom förtätning och där grönområden då kan komma att exploateras.

Bakgrund

För att förstå hur Stockholm är uppbyggt idag och vilka markanvändningskonflikter som kan uppkomma vid exploatering beskrivs först Stockholms stadsbyggnadsstruktur, kraven på förtätning, vilken grönstrukturplanering som görs och översiktsplanens roll i stadsplaneringen.

¹ Ulrika Egerö, översiktsplanerare/ekolog på Stockholms stadsbyggnadskontor, e-post den 30 mars och 3 maj 2012.

Stockholms stadsbyggnadsstruktur i blått och grönt

Stockholm är en stad grundad i ett skärgårdslandskap där stadsstrukturen baseras på sprickdalslandskapets topografi med hus på höjderna och sparad grönska i dalgångarna. Elisabeth Lilja (1999 ss. 82-85), urbansociolog på Stockholms universitet, beskriver att Stockholms förorter under modernismen byggdes enligt dåtidens öplanering, med stadsdelar som öar i omgivande grönska. Hon beskriver vidare att förortsöarna ofta är placerade som pärlor på en tråd längs tunnelbanelinjen som leder ut från centrum. Lilja förklarar att förorterna i det första stadiet av Stockholms förortsplanering uppfördes enligt konceptet ”hus i park” där husen placerades ut i naturen med fokus på sol, ljus och frisk luft där de gröna stråken luckrade staden. Enligt Lundevall (2006, s. 157) hade parkerna i dalgångarna inte bara en funktion som stadsdelsskiljare utan förenade även stadsdelarna med gröna rum, tänkta för kommunikation och aktivitet. Nästa fas blev, enligt Lilja (1999, s. 87-88), byggandet av grannskapsförorter där bostäder och det sammanlänkande gröna nätverket kompletterades med gårdar, parker och idrottsplatser, nu även med det sociala livet i åtanke. Lilja beskriver det tredje stadiet i den moderna förortsplaneringen som miljonprogrammets stora bostadsområden där bebyggelsen nu dominerade över terrängen. Hon förklarar att husen och bebyggelsen nu skulle svara för gestaltningen av landskapet, snarare än den tidigare sammanhängande gröna strukturen.

Stockholm växer och förtätas, nu står det gröna till förfogande

Förortens bostadsområden planerades för att fylla den ökade befolkningens behov av bostäder. Idag står vi inför nya stora bostadsbehov då staden förväntas fortsätta växa kraftigt. Till år 2030 beräknas Stockholms län att växa med mellan 300 000 och 500 000 invånare och Stockholms stads befolkning att öka från dagens 800 000 till omkring en miljon (Regionplanekontoret 2009). För att rymma dessa nya invånare har stadens lösning länge varit förtätning. Genom bland annat fill-in projekt, ombyggnad av vindar och parkeringshus och omvandling av industriområden och hamnar till mark för bostadsändamål har man hittills kunnat förtäta staden (Stadsbyggnadskontoret 2000a).

En av förtätningens förespråkare, landskapsarkitekt Alexander Ståhle (2009) förklarar att täthet är en huvudingrediens i Stockholms stads nya vision om ”Promenadstaden” som presenteras i ÖP-10. Han anser att det behövs en viss täthet för att uppnå en kritisk massa av människor som kan skapa ett intressant folkliv på gator och i parker. Enligt Ståhle är grönområdena den mark som nu står till förfogande i förorterna, ”efter att ha byggt och planerat i princip all tillgänglig industrimark i innerstadens rand (...) står vi inför de glesa närförorterna dominerade av öppen bebyggelse i park” (Ståhle 2009, s. 105). Ståhle hävdar att vi kan hitta ineffektiva, otillgängliga och undermåliga grönområden att exploatera och hänvisar till en TEMO- och USK-undersökning som 2005 frågade hur stockholmarna upplever tillgången på parker och naturområden. Av innerstadborna upplevde 5-15% brist på parker och naturområden, men hela 30-40% upplevde denna brist i vissa mycket glesare förorter. Detta borde enligt Ståhle innebära att det går att förtäta dessa förorter och samtidigt utveckla grönområdenas tillgänglighet och kvalitet (Ståhle 2009, s. 108).

Stockholms grönområden minskar

Parker och friområden har de senaste 30 åren i allt större omfattning börjat betraktas som markreserver för byggande (Stadsbyggnadskontoret 2002, s. 5).

Boverket (2007, s.9) skriver i sin skrift *Bostadsnära natur* att grönområdena minskar när tätorterna och städerna växer och att tillväxten nästan alltid tar den bostadsnära naturen i anspråk. De anser att en av stadsplaneringens stora utmaningar är att säkra tillgången på och öka tillgängligheten till det bostadsnära landskapet och naturen. Ett vanligt argument för att inte ha grönområden i städer och tätorter är enligt Boverket att ”de skapar avstånd mellan människor och bebyggelse, och blir sociala och rumsliga barriärer” (Boverket 2007, s. 19).

En förening som är emot denna syn på grönområden som barriärer är Naturskyddsföreningen (2009) i Stockholm som i sitt yttrande till den nya översiktsplanen 2010 skriver att en hög exploatering måste kombineras med stora undantagna områden och att behovet av grönområden ökar med exploateringsgraden. De fortsätter yttrandet med att förklara att grönytan per invånare krymper med varje ny invånare i staden. Detta bekräftas av Statistiska centralbyrån, (SCB 2010) som visar att nettoförändringen i vegetationsgrad inom Stockholms tätortsgräns mellan 2000 och 2005 var -546 hektar och att andelen grönyta minskade med 8m²/ person. Mönstret är enligt SCB detsamma i de 10 befolkningsmässigt störta orterna i Sverige, nettoförändring i vegetationsgrad minskar. I Stockholm och Malmö är denna förändring störst (SCB 2010).

Översiktsplanering för att vägleda i kommunens markanvändning

Vägledande riktlinjer för markanvändningen i en kommun ska uttryckas i en aktuell översiktsplan. Översiktsplanen är ”ett handlingsprogram som visar hur kommunen ser på mark- och vattenanvändningen och bebyggelseutvecklingen i kommunens olika delar” (Boverket 2009, s. 19).

Enligt Nyström (2003, s. 12) behövs planeringsverktyg inom en kommun för att samordna olika markanvändningsbehov och lösa de konflikter som kan uppstå. En central uppgift i kommunens markanvändningsplanering är avvägningar mellan exploatering och bevarande av naturmark (Nyström 2003, s. 11).

Översiktsplan 1999 blev den första fastställda översiktsplanen för Stockholm sedan 1928 (Kallstenius 2010) och Stockholms översiktsplan 2010 ”Promenadstaden - Översiktsplan för Stockholm” vann laga kraft i april i år (Kevius 2012).

Ordlista

Bostadsnära natur	Gröna områden och ytor inom 300 meter från bostaden (Boverket 2007, s. 14).
Friyta	”Obebyggt mark- och vattenområde som inte används för transport- eller terminaländamål.” En enskild friyta är t.ex. parker och torg (Stadsbyggnadskontoret 2002).
Friområde	En större friyta, t.ex. Djurgården (Stadsbyggnadskontoret 2002).
Gröna kilar	Stockholms regionala grönstruktur med tio skogs- och naturområden som sträcker sig från förorterna till landsbygden mellan det radiella nätet av bebyggelse och vägar (Stockholms läns landsting 1992).

Grönområde	”Naturmark inom och i närheten av städer och tätorter, främst avsett för rekreation och friluftsliv” (Stadsbyggnadskontoret 2004).
Grönstruktur	”Det nätverk av grönområden och vegetation som finns inom och i anslutning till bostadsbebyggelse” (Länsstyrelsen i Stockholms län 2003, s.19).
Sociotopkarta	Sociotopkartan är ett planeringsverktyg som används för att beskriva friytors och grönområdets bruksvärden, funktion och betydelse för människor (Boverket 2007, s. 35).
Översiktsplan (ÖP)	”Plan- och bygglagen (1987:10) 1 kap. 3 §: Varje kommun ska ha en aktuell översiktsplan, som omfattar hela kommunen. Översiktsplanen skall ge vägledning för beslut om användningen av mark- och vattenområden samt om hur den byggda miljön skall utvecklas och bevaras” (Boverket 2009, s. 19).

Metod

För att svara på frågeställningen, om det har skett en förändring i Stockholms stads beskrivning av grönstruktur i den översiktliga planeringen, gjordes en jämförelse av Stockholms översiktsplan 1999 med översiktsplan 2010. Valet att jämföra dessa dokument grundades på att översiktsplanen ska vägleda stadens planerare i beslut om markanvändning. Jämförelsen bör ge en bild av stadens inriktning och visioner gällande grönstruktur och klargöra om en förändring har skett. För en likvärdig jämförelse granskades planerna efter ett antal frågor.

Valet av frågor, urval av citat och efterkommande analys av svaren kan påverkas av tesen att det har skett en förändring i synen på grönstruktur. Därför redovisas svaren som rena citat eller sammanfattningar där de ord som uttrycks i planerna används.

Frågorna som ställdes var:

1. Vad är översiktsplanens övergripande inriktning?
2. Vad är stadens övergripande grönstrukturmål?
3. Var i översiktsplanen tas grönstrukturen upp och vilka rubriker används?
4. Vilka gröna värden och funktioner beskrivs i planen?
5. Hur många gånger nämns orden ”grön”, ”park”, ”natur”, ”ekologi”, ”kvalitet”, ”barriär”, ”attraktiv” och ”målpoint”?
6. Hur beskrivs det grönas roll i stadsstrukturen?
7. Vilken mark ska tas i anspråk när staden växer?
8. Hänvisas till andra dokument gällande grönstrukturplanering?

I de inledande övergripande frågorna (1 och 2) letades sammanfattningar upp i inledningar och förord till översiktsplanen eller aktuellt kapitel om grönstruktur. I fråga 3 och 4 granskades hela översiktsplanen. Svaren i fråga 4 redovisas i bokstavsordning. Urvalet av orden i fråga 5 gjordes efter fyra övergripande gröna begrepp och fyra ord som uppfattades som vanliga ord vid beskrivning av grön-

struktur i ÖP-10. Orden räknades i översiktsplanerna som pdf-dokument med sökfunktionen i Adobe Acrobat. Både ordets grundform och utökade former av orden togs med, för ordet ”grön” räknas tillexempel även ”grönska” och ”grön-område”. Ord med annan innebörd som ”parkering” och ”naturlig” eller platsnamn som ”Gröndal” räknades inte med. I fråga 6 valdes ett citat från ÖP-99 på grund av den stora mängd citat med liknande inriktning där grönstrukturens roll nämns, medan samtliga stycken där grönstrukturen nämns i ÖP-10 redovisas. I fråga 7 letades stadsbyggnadsstrategier upp i översiktsplanerna och plankartor granskades. I fråga 8 letades hänvisningar till övriga dokument upp i översiktsplanernas kapitel om grönstruktur. Tolkning av citaten och texternas innebörd följer i analysen.

Resultat och analys

Nedan redovisas hur översiktsplanerna behandlar stadens grönstruktur utifrån undersökningens frågor. Efter varje fråga analyseras svaren. Sist i avsnittet följer slutsatser av undersökningen.

1. Vad är översiktsplanens övergripande inriktning?

Översiktsplan 1999 (Stadsbyggnadskontoret 2000a):

Efter en period då staden expanderat utåt presenteras i ÖP-99 den nya stadsbyggnadsstrategin ”Bygg staden inåt.” Den övergripande inriktningen formuleras i följande fyra punkter på planens framsida:

- » *Storstadens speciella förutsättningar för hållbar utveckling tas tillvara.*
- » *Stockholms gröna struktur och bebyggelsekaraktär består.*
- » *Staden byggs inåt på redan exploaterad mark med ny blandad och varierad stadsbebyggelse i äldre industriområden.*
- » *I ytterstaden utvecklas attraktiva knutpunkter med kvalificerad verksamhet.*

Översiktsplan 2010 (Stadsbyggnadskontoret 2010):

Planen är skriven med en vision om en ”Promenadstad” där kvarter läggs till kvarter i strävan efter stadens långsiktiga mål om ”en stad i världsklass” (s. 2). Med översiktsplanens intentioner vill staden ”läka de sår som lämnats i stadsväven” (s. 1). De fyra stadsutvecklingsstrategier som beskrivs i planen och som ska leda mot ”ett tätare och mer sammankopplat Stockholm” (s. 5) presenteras med följande rubriker:

- » *Fortsätt att stärka centrala Stockholm*
- » *Satsa på attraktiva tyngdpunkter*
- » *Koppla samman stadens delar*
- » *Främja en levande stadsmiljö i hela staden*

Analys:

Båda översiktsplanerna inriktar sig på någon form av förtätning av staden, att staden inte längre ska växa på bredden. I båda planerna finns satsningar på attraktiva knut- eller tyngdpunkter i ytterstaden.

I ÖP-99 är 3 av 4 punkter ”gröna” med begrepp som hållbar utveckling, grön struktur och att det ska byggas på redan exploaterad mark.

Den gröna strukturen finns inte med lika tydligt i ÖP-10:s strategier.

Förtätning på obebyggd mark beskrivs i positiva ord genom att ”läka sår” i stads- väven. ”Koppla samman stadens delar” kan vara ÖP-10:s svar på ÖP-99:s formulering att ”struktur och bebyggelsekaraktär består.” Gamla strukturer kan enligt den nya planen behöva brytas för att skapa möjligheter för nybyggnation och förtätning. ”En levande stadsmiljö” är i fokus i den nya översiktsplanen, en stad för människor och det sociala livet i en urban miljö.

2. Vad är stadens övergripande grönstrukturmål?

Översiktsplan 1999:

Kapitlet om Stockholms grönstruktur inleds med en förklaring att den gällande stadsbyggnadsstrategin innebär att ”grönstrukturen och Stockholms karaktär, dvs den gröna och blå (vattnet) strukturen, bevaras och utvecklas” (s. 133). I efterföljande stycke förtydligas denna strategi, att ”översiktsplanens inriktning är att grönstrukturens rekreativvärden, samband och framkomlighet bevaras” (s. 137).

Översiktsplan 2010:

I planens förord förklaras att ”Stadens grönområden ska utvecklas så att fler stockholmare kan njuta av dem och nya parker ska skapas och anläggas” (s. 1).

Analys:

En förändring har skett från ett bevarande av gröna strukturer och samband till utveckling och bättre tillgång till parker för stockholmarnas njutning.

3. Var i översiktsplanen tas grönstrukturen upp och vilka rubriker används?

Översiktsplan 1999:

Under kapitlet om Stockholms byggnadsordning och avsnittet om Stads- landskapets karaktär beskrivs ”De gröna rummen” på tre sidor (ss. 110-112). Tredje kapitlet (av fyra) heter ”Stockholms grönstruktur”. Kapitlet är 13 sidor och behandlar ”Den övergripande grönstrukturen”, ”Stadsdelarnas rekreativ- ytor”, ”Speciella natur- och kulturvärden” samt ”Stockholms ekologiska känslighet” (ss. 133-145). En av totalt fem plankartor är över ”Stockholms grönstruktur”.

Översiktsplan 2010:

Översiktsplanen tar upp nio olika fokusområden där grönstrukturen ingår i det fjärde, ”Idrott, rekreation och attraktiva grönområden” (ss. 18-19). På en och en halv sida beskrivs grönstrukturen under rubrikerna ”Stockholm fortsätter att vara en grön storstad”, ”De regionala gröna kilarna har skyddats”, ”Satsningar på idrott och friluftsliv för alla”, ”Större kunskap om hur parker och natur används” och ”Aktiv parkplanering och god skötsel är viktiga för en hållbar tillväxt”.

Analys:

Grönstrukturen ingår som en av fyra huvudpunkter i ÖP-99 och tas därför upp som en aspekt i flera olika avsnitt. Övergripande struktur, rekreation och värden för natur, kultur och ekologi tas upp.

Sett till mängden är det ett mindre fokus på gröna frågor i ÖP-10. Fokus

ligger på ”park” istället för ”natur” och hur vi skapar attraktiva parker som ska användas mycket. Den nya planen lutar sig tillbaka på det som har gjorts, den förklarar att de gröna kilarna har skyddats och att grönstrukturen i stort sett har bevarats. Det framtida arbetet består istället av att höja kvalitén på parker och undersöka hur grönområden används. Skötseln av parker och natur är också i fokus. Dessa punkter kan kopplas till viljan att förtäta, att parker kommer användas mer och därför måste skötas bättre.

4. Vilka gröna värden och funktioner beskrivs i planen?

Översiktsplan 1999:

Avgränsning:	<i>Parker och natur avgränsar stadsdelarna, ger dem individuell karaktär och bidrar till orienterbarheten (s. 85.)</i>
Biologisk mångfald:	<i>Flera områden fungerar som livsmiljöer för utrotningshotade arter. En rik biologisk mångfald är i sig värdefull och även en förutsättning för att grönstrukturen ska kunna fylla sin rekreativa och pedagogiska funktion (s. 85).</i>
Ekologi:	<i>Över hela Stockholm förekommer naturmiljöer som fyller viktiga funktioner i stadens ekosystem (s. 143).</i>
Hälsa:	<i>Hälsoaspekten är ett motiv till att vistas ute i parker och naturområden (s. 85).</i>
Karaktär:	<i>Naturen och grönskan bidrar starkt till Stockholms karaktär – ett nära samspel mellan stadsbebyggelse och natur, en luftig och grön stad med rik variation på naturtyper, stora öppna vattenrum, naturområden, parker, torg och alléplanterade gator (s. 85).</i>
Natur- och kulturvärden:	<i>Grönstrukturen inrymmer både särskilda natur- och kulturvärden och en mångfald av växter och djur (s. 85).</i>
Rekreation:	<i>Parkerna och grönområdena tillgodoser först och främst stockholmarnas behov av rekreation och friluftsliv (s. 85).</i>
Pedagogik:	<i>Områdena har även ett pedagogiskt värde, särskilt för barnen (s. 85).</i>

Översiktsplan 2010:

Attraktionskraft:	<i>Tillgången till parker, idrottsanläggningar, begravningsplatser och naturområden bidrar starkt till Stockholms attraktionskraft, karaktär och skönhet (s. 18).</i>
-------------------	---

Barns lek och utveckling:	<i>Där finns också viktiga platser för ungdomars uteliv och barns lek och utveckling (s. 18).</i>
Ekologiska kvaliteter:	<i>Även när det gäller de ekologiska kvaliteterna har kunskapen förbättrats till exempel i form av ekologiska analysverktyg. Staden har därigenom goda möjligheter att förbättra förutsättningarna för ett rikt växt- och djurliv genom riktade insatser (s. 18).</i>
Hälsa:	<i>Tillgången på idrottsytor och grönområden samt möjligheten att gå och cykla till olika målpunkter och aktiviteter gynnar en aktiv livsstil och det är betydelsefullt för folkhälsan (s. 18).</i>
Karaktär:	<i>Tillgången till parker, idrottsanläggningar, begravningsplatser och naturområden bidrar starkt till Stockholms attraktionskraft, karaktär och skönhet (s. 18).</i>
Natur- och kulturvärden:	<i>I en tät stadsmiljö fungerar parker och grönområden ofta som ett andra vardagsrum för invånarna. Dessa miljöer ger möjlighet till avkoppling och möten, idrott och evenemang, natur- och kulturupplevelser (s. 18).</i>
Rekreation:	<i>Stockholm är en grön storstad med ett rikt växt- och djurliv och svåröverträffade möjligheter till rekreation centralt i staden (s. 18).</i>
Skönhet:	<i>Tillgången till parker, idrottsanläggningar, begravningsplatser och naturområden bidrar starkt till Stockholms attraktionskraft, karaktär och skönhet (s. 18).</i>
Stadsmiljön som helhet:	<i>Programmet utgår från att en satsning på parker och grönområden i samband med att staden förtätas, kan göra att stadsmiljön som helhet blir bättre, även om grönytorna minskar i vissa fall (s. 18).</i>

Analys:

Många olika värden tas upp i ÖP-99, både funktioner för människan, för ekologi och biologisk mångfald. Vad som inte finns med i ÖP-99 är det grönas funktion som attraktionskraft och för skönhet, punkter som finns med i ÖP-10. I ÖP-99 behandlas inte grönstrukturen i innerstaden alls, något som är allt vanligare idag, att även den urbana grönskan som alléer, gröna tak och väggar räknas in.

I ÖP-10 beskrivs de sociala värdena av grönområden, som ”ett andra vardagsrum för invånarna” eller med ”möjligheten att gå och cykla till olika målpunkter och aktiviteter.” Biologisk mångfald och grönstrukturens funktion som avgränsning av stadsdelar finns inte med längre.

5. Hur många gånger nämns orden "grön", "park", "natur", "ekologi", "kvalitet", "barriär", "attraktiv" och "målpunkt"?

Översiktsplan 1999 (ca 62 430 ord):

Grön: 289 gånger
Park: 274 gånger
Natur: 301 gånger
Ekologi: 45 gånger

Kvalitet: 61 gånger
Barriär: 1 gång
Attraktiv: 38 gånger
Målpunkt: 0 gånger

Översiktsplan 2010 (ca 32 589 ord):

Grön: 74 gånger
Park: 78 gånger
Natur: 34 gånger
Ekologi: 11 gånger

Kvalitet: 63 gånger
Barriär: 22 gånger
Attraktiv: 62 gånger
Målpunkt: 12 gånger

Analys:

Då översiktsplanerna har olika upplägg och omfång går det ej att jämföra rakt av vilken roll grönstrukturen har i planerna genom att räkna dessa ord. ÖP-10 innehåller ungefär hälften så många ord som ÖP-99. Om urvalsorden skulle vara lika frekventa i ÖP-10 som i ÖP-99 skulle de förekomma hälften så många gånger. De fyra första övergripande gröna orden förekommer inte alls i lika stor utsträckning i ÖP-10. Störst skillnad mellan översiktsplanerna är det med ordet "natur" som är vanligast förekommande av urvalsorden i ÖP-99, 301 gånger, men bara förekommer 35 gånger i ÖP-10.

De fyra följande orden som uppfattades som vanliga i ÖP-10 vid beskrivning av grönstruktur visade sig också vara vanligare än i ÖP-99.

Sammanfattningsvis har de ord som används i planerna gått från att beskriva natur och park i ekologiska samband till för människor, djur och växter, till gröna målpunkter med hög kvalitet attraktiva för människan.

6. Hur beskrivs det grönas roll i stadsstrukturen?

Översiktsplan 1999:

Grönstrukturen omnämns i en mängd stycken i planen. För att fånga översiktsplanens syn på det gröna i stadsutvecklingen väljs ett citat ur kapitlet om "Markanvändning och bebyggelseutveckling". Detta citat sammanfattar grönstrukturens roll i ÖP-99, en roll som ett sammanhängande grönt nät som avgränsar stadsdelar:

Grovt sett kan Stockholms grönstruktur delas in i en övergripande struktur som berör staden som helhet och i lokala strukturer inom stadsdelarna. Den övergripande grönstrukturen, som översiktsplanen redovisar, består av ett sammanhängande nät av olika typer av grönområden. I stadens utkanter ligger de större natur- och friluftsområdena som ansluter till regionens gröna kilar. Natur- och parkstränderna binder samman dem med naturområden och parker längre in i stadsbygden, som i sin tur bildar ett mer finmaskigt nätverk intill och mellan stadsdelarna, ofta som stadsdelsskiljande stråk (s. 85).

Översiktsplan 2010:

Nedan redovisas samtliga stycken där Stockholms grönstruktur tas upp i ÖP-10. Grönstrukturen kan tas in anspråk för att ge plats för en sammanhängande stadsmiljö:

Det bör samtidigt poängteras att det finns en rad sociala fördelar med en mer sammanhängande stadsmiljö. Det kan innebära att mindre delar av den regionala grönstrukturen kan tas i anspråk efter noggrant övervägande (s. 43).

Grönstrukturen har hittills bevarats:

De senare årens byggande i staden har huvudsakligen skett på redan exploaterad mark och kvaliteterna i Stockholms grönstruktur har i stort bevarats (s. 18).

Information om de regionala gröna kilarna:

Den regionala grönstrukturen består av tio kilar som sträcker sig från landsbygden in mot Stockholms centrum (s. 18).

Att de gröna kilarna är skyddade i natur- och kulturresevat:

Stockholms stads delar av den regionala grönstrukturen med gröna kilar är i huvudsak skyddade i natur- och kulturresevat (s. 42).

Att inriktningen har gått från att bevara grönstrukturen till att gå ifrån denna inriktning och lägga till ett modernt stadsmönster:

I översiktsplan 1999 var den övergripande inriktningen att behålla dessa delar av den sammanhängande grönstrukturen. Det finns dock starka skäl att gå ifrån denna principiella inriktning i takt med att staden växer och stockholmarnas behov förändras. Ambitionen i denna översiktsplan är att lägga till ett modernt stadsmönster till efterkrigstidens Stockholm (s. 32).

Analys:

Fokus för grönstrukturen i ÖP-99 ligger just på det gröna som en struktur, ett nät med förbindelsestråk. Planens inriktning är att denna struktur ska bevaras.

I ÖP-10 tas grönstruktur upp som ett hinder mot en sammanhängande stadsmiljö. Det beskrivs vilket arbete som har gjorts, att grönstrukturen hittills har bevarats och att de regionala kilarna är skyddade, men inte lika tydligt vad som ska göras i framtiden. Att slå vakt om stadens grönstruktur ses som något omodernt, behoven anses ha ändrats.

7. Vilken mark ska tas i anspråk när staden växer?

Översiktsplan 1999:

Stadsbyggnadsstrategin som presenteras går ut på att bygga staden inåt på tidigare exploaterad mark:

Staden byggs inåt på tidigare exploaterad mark (...) De äldre industriområdena i det halvcentrala bandet utgör den stora framtida resursen för blandad och varierad stadsbebyggelse (...) I ytterstaden utvecklas attraktiva tyngdpunkter med kvalificerad verksamhet. Härigenom kan stadsstrukturen öppna för större balans mellan stadens olika delar. (s. 54)

Strategin sammanfattas ”Bygg staden inåt” (s. 54) med punkterna:

- » Återanvänd redan exploaterad mark och spara värdefulla grönområden
- » Utveckla det halvcentrala bandet och gör om de äldre industriområdena till stad
- » Utveckla tyngdpunkter i ytterstaden
- » Bygg i goda kollektivtrafiklägen
- » Komplettera för lokala behov

Översiktsplanen tar upp spridda så kallade ”fill-in” projekt där enstaka bostadshus fyller igen glapp som finns i staden, dock att potentialen för dessa är begränsad. I övrigt nämns ombyggnad av kontor, lager och liknande och i city

nämns ombyggnad av parkeringshus (s. 20). I kapitlet om stadsbyggnadsstrategi under rubriken ”Miljöfrågorna får större tyngd” beskrivs stadens syn på exploatering där det framtida byggandet i möjligaste mån ska ske på redan exploaterad mark och grönstrukturens samband inte ska brytas:

Inom kommunen återstår inte längre några större samlade reserver outnyttjad mark för exploatering. Kommunfullmäktige beslutade år 1995 att ge stadsbyggnadsnämnden i uppdrag att i planeringen verka för att det framtida byggandet i möjligaste mån sker på redan exploaterad mark och inte på parkmark eller i värdefulla grönområden. Detta mot bakgrund av att de senaste årtiondenas förtätnings- och kompletteringsbebyggelse delvis skett på grönytor. För översiktsplaneringen innebär detta ställningstagande i grönfrågorna att ett bevarande av Stockholms karakteristiska gröna struktur utgör en av förutsättningarna. I ytterstaden utmärks grönstrukturen framförallt av större grönområden samt gröna stråk mellan och inom stadsdelarna samt längs stränderna. För att omsätta fullmäktiges beslut i den fysiska planeringen pågår ett arbete där grönytor inventeras och deras olika värden och funktioner klarläggs och beskrivs. (...) Utredningarna visar självfallet också att det finns gröna markytor som inte gärna kan klassificeras som värdefulla ur rekreationssynpunkt. Det är dock viktigt att grönstrukturens interna samband inte bryts. (s. 53)

I plankartan över Markanvändning och bebyggelseutveckling pekas bland annat Hammarby sjöstad, Liljeholmen och Husarviken ut som stadsutvecklingsområden, områden som idag är, eller är på väg att bli, nya stadsdelar. Befintlig grönstruktur är utmärkt i kartan som ”Natur och Park”.

Översiktsplan 2010:

De stadsbyggnadsstrategier som presenteras med olika rubriker i planen är; ”Fortsätt att stärka centrala Stockholm”, ”Satsa på attraktiva tyngdpunkter”, ”Koppla samman stadens delar” och ”Främja en levande stadsmiljö i hela staden” (ss. 34-46). I ÖP-10 beskrivs att den radiella stadsstruktur som har formats av spårtrafiken har fungerat väl under huvuddelen av 1900-talet, men att den inte tillgodoser dagens behov:

Mellan bandet av stadsdelar i ytterstaden finns ofta stora infrastruktur-anläggningar och grönområden av olika karaktär. Bristfälliga tvärförbindelser och svaga fysiska kopplingar underlättar inte människors rörelsemönster eller integration mellan områden. (...) Ambitionen i denna översiktsplan är att lägga till ett modernt stadsmönster till efterkrigstidens Stockholm. (s. 32)

Förtätning lyfts fram i styckena:

Visionen om ett Stockholm i världsklass handlar på många sätt om en levande och växande stad där olika funktioner blandas. Förebilden är inte sällan innerstadens intensiva stadsmiljö med ett mångsidigt innehåll av bostäder, arbetsplatser och service som lockar många stockholmare och besökare. Stockholm är glest bebyggt i jämförelse med andra storstäder (...) Slutsatsen är att det finns en betydande förtätningspotential i stora delar av Stockholm och att en ökad täthet kan bidra till en mer levande miljö i enlighet med visionen. (s. 32)

Stadsbyggnadsstrategierna som presenteras i denna översiktsplan består av fyra delar som tillsammans handlar om att skapa ett tätare och mer sammankopplat Stockholm. Strategierna innebär att centrala Stockholm ska fortsätta att utvecklas, att en satsning ska ske på tyngdpunkter i ytterområden och att stadens delar ska kopplas samman på ett bättre sätt. (s. 33)

Det centrala Stockholm utvidgas till att innefatta även närförorter:

Planeringen för en mer sammanhållen stadsmiljö i Stockholms närförorter utvecklas. De stadsdelar som gränsar till dagens innerstad och till de nya stadsutvecklingsområdena har det senaste decenniet blivit allt mer attraktiva. Det korta avståndet till malmarna och närheten till vatten och grönområden är självklara delar i närförorternas dragningskraft. Här finns också en väl fungerande kollektivtrafik, inte minst genom tvärbanan och tunnelbanan. Dessa stadsdelar är i huvudsak glest exploaterade i jämförelse med innerstadsbebyggelsen. (...) Det övergripande målet ska vara att skapa en tätare, sammanhållen, mer mångsidig och levande stadsmiljö där det finns förutsättningar till ett bredare utbud av bostäder, verksamheter, service, kultur, upplevelser etcetera. Det innebär en omvandling inom flera av närförorterna i syfte att uppnå detta mål. Samtidigt ska värdet av den kulturhistoriska och karaktärsskapande bebyggelsen från olika epoker beaktas, liksom betydelsen av attraktiva parker och naturområden. (ss.35-36)

I föregående citat tas grönområden upp som en dragningskraft. Under punkten ”Satsa på attraktiva tyngdpunkter” tas stadens grönområden upp igen, att de bör utvecklas, men kan behöva tas i anspråk:

En annan nyckelfaktor är utvecklingen av park- och grönområden, inte minst med tanke på att mindre värdefulla gröna ytor kan behöva tas i anspråk för att förnya stadsmiljön. En utgångspunkt för planeringen är att infoga park- och grönområden som delar av stadsmiljön och att grönområdenas attraktivitet mer beror på deras innehåll, utformning och tillgänglighet än på deras storlek. Kunskaperna om stockholmarnas tillgång till parker och natur och hur de värderar närliggande grönområden kommer att vara mycket värdefulla i den fortsatta planeringen. (s. 38)

Under målet att koppla samman stadens delar förklaras att värden och kvaliteter i grönområden som behålls ska öka:

En utveckling av nya stadsmiljöer mellan dagens stadsdelar förutsätter ett medvetet arbete för att förstärka kvaliteterna i de grönområden som behålls. Det är också viktigt att noggrant studera hur den nya bebyggelsen möter de omgivande grönområdena. Småhusbebyggelse kan med fördel prövas i syfte att koppla samman stadsdelar. De gröna kilarna utvecklas och fler attraktiva mötesplatser skapas i parker och grönområden. En mer sammanhållen stad kan förutom ovanstående åtgärder skapas med livaktiga och trygga gröna promenadstråk mellan stadsdelar. En väl genomförd parkplanering med ökade värden och nya målpunkter i grönområden kan tillsammans med en högkvalitativ skötsel locka många stockholmare från olika delar av staden. (s. 42)

Plankarta 2010 visar stadsutvecklingsområden och noder som till exempel Hjort-hagen, Västra Kungsholmen, Liljeholmen, Årstafältet och Gullmarsplan. Den centrala stadens utvidgning är prickad på kartan och sträcker sig som ett band från Hammarby sjöstad, över de södra närförorterna mot Liljeholmen och över till Alvik. Det prickade området täcker både stadsbebyggelse, natur, park och idrottsområden. Söderorts största friområde Årstafältet, som enligt gällande detaljplan ska utvecklas till en ekologisk landskapspark (Stadsbyggnadskontoret 2000b), pekas i plankartan ut som ett nytt stadsutvecklingsområde.

Analys:

En utgångspunkt som beskrivs för Stockholms stadsbyggnadsstrategi i ÖP-99 är att ”Stockholms gröna struktur består” (s.51). ÖP-99 skrevs då det fortfarande fanns större industriområden kvar, det var antagligen lättare att anse att dessa skulle bort och rensas upp än att exploatera grönområden.

I planerna presenteras i princip samma stadsutvecklingsområden. Vad som tillkommit i ÖP-10 är det band i söderort där den centrala staden ska utvidgas. De områden som 2010 är prickade på kartan för att bli en ny del av centrala Stockholm är ofta byggda under modernismen och funktionalismens ideal om närhet till naturen där nya bostadsområden fogades in i naturens topografi och vegetation. Här kan det bli en konflikt mellan bevarandet av stadsstrukturen och befintliga gröna länkar och viljan att utöka innerstadens täta karaktär. Den nya översiktsplanen skriver att de senare årens byggande i staden har skett på redan exploaterad mark (s.18), men sedan släpps den tråden utan att de följer upp i stycket vad inriktningen är idag. Livaktiga och trygga gröna promenadstråk mellan stadsdelar tas dock upp som en viktig faktor för att skapa en sammanhållen stad.

8. Hänvisas till andra dokument gällande grönstrukturplanering?

Översiktsplan 1999:

De regionala gröna kilarna beskrivs med fakta från rapporten ”Grönstrukturen i Stockholmsregionen” (s. 134). ”Stockholms grönkarta” presenteras som ett fördjupat kunskapsunderlag för stadsdelarna som är under arbete.

Översiktsplan 2010:

Översiktsplanen förklarar i förordet att den utgår från stadens långsiktiga mål i Vision 2030 om en stad i världsklass. Visionen innehåller endast en ”grön” rubrik, ”Hållbar storstad” om att staden ska vara fossilbränslefri. I Vision 2030 finns ordet ”grönområde” med en gång, ”park” finns med 3 ggr, varav en ”djurpark” och en ”nöjespark” (Stockholms stad, 2007).

I översiktsplanens kapitel om ”Idrott, rekreation och attraktiva grönområden” finns en bild på Stockholms Parkprogram som det står ”behandlar utveckling och skötsel av parker och natur” (s. 18). I texten står att ”Staden har utarbetat ett parkprogram med målen att säkra en god park- och naturtillgång, en hållbar park- och naturmiljö och en rik park- och landskapskultur” (s. 18). De skriver vidare att programmet utgår från att en satsning på parker och grönområden i samband med att staden förtätas, kan göra att stadsmiljön som helhet blir bättre, även om grönytorerna minskar i vissa fall.

Bilder finns även på den regionala grönstrukturen med hänvisning till regionplanekontoret och ett exempel från sociotopkartan och ett urval av dess rekreativsvärden (s. 18-19).

Analys:

De regionala gröna kilarna hålls utanför översiktsplanerna men nämns i båda planerna med hänvisningar till regionplanekontoret. I ÖP-99 presenteras Stockholms grönkarta som var uppdelad i tre delar, biotopkartan, kretsloppskartan och sociotopkartan (Stadsbyggnadskontoret 2002).

Enligt Ulrika Egerö² används inte Grönkartan som togs fram under ÖP-99 längre. För utveckling och skötsel av Stockholms parker och natur hänvisar

² Ulrika Egerö, översiktsplanerare/ekolog på Stockholms stadsbyggnadskontor, e-post den 30 mars 2012.

ÖP-10 till Stockholms Parkprogram som dock bygger på ÖP-99. Parkprogrammet är ett handlingsprogram för 2005-2009 som fortfarande gäller då inget nytt tagits fram. I ÖP-10 hänvisas det även till sociotopkartan där de sociala värdena redovisas. Sociotopkartan började tas fram 1996 för att värdera grönområden då allmänhetens protester mot att allt fler grönytor togs i anspråk ledde till överklaganden av detaljplaneförslag och stora förseningar i bostadsbyggandet (Boverket 2007, s. 35-36). Enligt Boverket syftar sociotopmetoden till att utveckla park- och naturmark och samtidigt öppna för en diskussion om förtätning och stadstillväxt som kan leda till ”kreativa lösningar”.

Slutsats

Resultatet visar att det har skett en förändring i beskrivningen av grönstruktur i Stockholms översiktsplaner. I den starkt växande staden målas grönområdena i dagens översiktsplan upp som den mark som återstår att bygga på. De övergripande inriktningarna på översiktsplanerna är relativt lika, att staden ska förtätas och byggas inåt. Fokus har dock ändrats från att bevara befintlig grönstruktur till att värdera den för en eventuell exploatering eller utveckla de grönområden och parker som sparas.

Undersökningen visar att grönstrukturen utrymmesmässigt har en mindre plats i den nya planen. I översiktsplan 1999 fanns ett eget kapitel och en specialkarta över Stockholms grönstruktur. I den nya planen ingår grönstrukturen istället i kapitlet om idrott och rekreation.

Stadens grönstruktur beskrivs också med nya ord, från att avgränsa stadsdelar och vara ett grönt sammanhängande nät till att vara ett hinder mot den sammanhängande stadsmiljön. I undersökningen visas att orden grön, park, natur och ekologi inte används lika frekvent i den nya översiktsplanen, istället har ord som kvalitet, barriär, attraktiv och målpunkt valts oftare vid beskrivning av grönstruktur. Grönstrukturen har också fått nya funktioner och ska locka med attraktionskraft, skönhet och kvalitet för människan, medan funktioner som avgränsande natur och för biologisk mångfald har tagits bort i beskrivningen.

Diskussion

Uppsatsens syfte var att undersöka hur en växande stad som Stockholm har förhållit sig till befintlig grönstruktur och hur det planeras för grönstrukturen i framtiden när ny mark behövs till exploatering. Frågeställningen som besvarades var om det har skett en förändring i Stockholms stads beskrivning av grönstruktur i den översiktliga planeringen. Nedan följer diskussion om valet av metod, resultatet av undersökningen, hur staden arbetar vidare med grönstrukturplanering och avslutande reflektioner.

Metoddiskussion

Den första tanken på hur arbetet skulle kunna svara på om en förändring hade skett i stadens planering gällande grönstruktur var att intervjua planerare på exploateringskontoret. Då detta gjorts i ett tidigare examensarbete av Malin Hallor (2008) valdes istället att undersöka hur och om hennes tes att en förändring har skett går att avläsa i stadens styrdokument. Genom att jämföra Stockholms förra översiktsplan från 1999 med den nu gällande översiktsplanen från 2010 besvarades frågeställningen om en förändring har skett i stadens beskrivning av grönstruktur. Arbetet blev då ett komplement och en fortsättning på Hallors gedigna intervjuarbete.

De åtta frågor som ställdes till översiktsplanerna uppkom vid arbetets första fas då jag läste in mig på ämnet om stadens grönstrukturplanering. Frågorna gäller både övergripande mål och detaljer som ordval och ordmängd. För att påverka resultatet och analysen av svaren så lite som möjligt besvarades varje fråga med citat och sammanfattningar från översiktsplanerna istället för med egna ord. Det var svårt att hitta ett sätt att angripa alla frågor på i översiktsplanerna och metoden anpassades därför efter de olika frågorna. I något fall gjordes ett urval av citat och i andra fall togs alla citat med.

För att hitta bestämda sökord, räkna ord eller leta upp ett stycke om ett visst begrepp användes sökfunktionen i Adobe Acrobat. Detta kan göra att liknande ord och förklaringar föll bort i granskningen. En annan svårighet låg i att översiktsplanerna var så pass olika där ÖP-10 är mer kortfattad än ÖP-99. Detta togs dock hänsyn till i exempelvis analysen vid räkningen av ord.

Ett alternativt sätt att undersöka begreppet grönstruktur hade kunnat vara att använda en färdig metodmodell. Det finns granskningsmallar för exempelvis begrepps- och diskursanalyser där begrepp räknas och prickas av i tabeller. Vad som eventuellt hade tappats då är den större helheten, vad som står runtomkring begreppet och mellan raderna.

En felkälla för att besvara frågeställningen kan ligga i valet att granska översiktsplaner då översiktsplanens roll i exploateringsprojekt inte är självklar. Hallor (2008) noterar i sitt arbete om exploatering av Stockholms ytterstad att översiktsplanen knappt används på exploateringskontoret. När en ny yta ska tas i anspråk åker man enligt Hallor ofta ut till platsen och analyserar den på plats istället för att gå till ÖP och se vad staden har för övergripande inriktning. Detta påverkar dock inte vikten av att undersöka översiktsplanerna och den grönstrukturplanering som förmedlas däri. Däremot kan översiktsplanens roll behöva lyftas för planerare och göras extra tydlig och användbar.

Resultatdiskussion

Resultatet visar att det har skett en förändring i beskrivningen av grönstruktur i Stockholms stads översiktsplanering. De gröna orden är inte lika vanligt förekommande, grönstrukturen har utrymmesmässigt en mindre plats och nya begrepp och funktioner används vid beskrivningen av stadens grönstruktur. Jag kan däremot ana en positiv utveckling i en större satsning på förvaltning och skötsel av grönområden i och med en allt större fokusering på attraktionskraft och kvalitet för att de ska kunna användas av stadens invånare. Detta bör dock inte försumma vikten av skötsel även av de större grönytor som idag inte har ett

lika högt sociotopvärde, det kan finnas andra, till exempel ekologiska värden på platsen.

Den förändrade värderingen av grönområden kan vara en logisk följd av en växande stads behov av mark. I förtätningens era är grönområdena en stor del av den mark som återstår att bygga på. Det konstateras i arbetet att grönområden i städer minskar, något som inte hindras i gällande översiktsplanering. Kvalitet och kvantitet verkar gå emot varandra och inte vara förenliga. Dessa konflikter är inget som lyfts i översiktsplaneringen och kanske bidrar det till att trovärdigheten tappas och att översiktsplan 2010 känns mer som ett reklamblad för Stockholm än ett dokument som lyfter de konflikter som finns och hur de kan lösas.

Framtida arbete

Grönstrukturen har inte en lika stor plats eller ett lika starkt egenvärde i ÖP-10 som i ÖP-99. Kanske är detta en uppfattning som delas med planerare på kommunen då det enligt Ulrika Egerö³ finns förhoppningar om att ett förslag till strategi för grönstrukturen, liknande grönstrukturavsnittet i ÖP-99, i form av ett tematiskt tillägg till ÖP-10 ska gå ut på samråd hösten 2012. Egerö berättar även att kommunfullmäktige har gett trafikkontoret i uppdrag att revidera dagens parkprogram som bygger på ÖP-99, ett arbete som förhoppningsvis ska komma igång snart.

Reflektion

En stad byggs upp av många olika strukturer. Bostäder, gator, kollektivtrafik, blått och grönt ska struktureras för att skapa den stad vi vill ha. Hur vi ser på dessa strukturer, vilka som ska prioriteras, döljas eller förstärkas skiftar genom historien. I Stockholm länkas de ursprungliga ekrarna nu samman med tvärbana och längs tvärbanan fylls nya bostadsområden på. Det går att läsa tidningsartiklar varje vecka om hur Stockholm ska expandera och bli en motor i Sverige med stärkt position i norra Europa. En stad i världsklass. En miljon nya bostäder till 2050. Tillväxten kan uppfattas som ett självändamål där jag frågar mig hur stort Stockholm kan bli utan att tappa de kvaliteter staden uppskattas för och hur grönstrukturen behandlas i den nya stadsplaneringen. Min ståndpunkt gällande grönstrukturplanering är att exploatering inte bör ske utan att man har ett klart mål framför sig för den övergripande strukturen och just den grönyttans roll i stadens nätverk. Det ses för självklart att staden ska växa men med målet att bygga så många bostäder som möjligt kan den gröna strukturen ibland tappas. Jag anar en ny nyans av grönt i Stockholms stads översiktsplanering. Det gröna värderas på nya sätt där tätheten av människor på en plats avgör värdet. Som landskapsarkitekt har jag förmånen att lära mig att se på det gröna från alla synvinklar och i olika sammanhang. Förhoppningsvis kan resultatet från detta arbete bidra till att grönstrukturens roll åter lyfts. Jag är nu redo att ta mig an andra strukturer, förtätning och urbana trender, men med en nyans av grönt från detta arbete i bakhuvudet.

³ Ulrika Egerö, översiktsplanerare/ekolog på Stockholms stadsbyggnadskontor, e-post den 3 maj 2012.

Referenslista:

- Boverket (2009). *Framgångsfaktorer för översiktsplanering*. Karlskrona
- Boverket (2007). *Bostadsnära natur: inspiration & vägledning* [Elektronisk] 1. uppl. Karlskrona. Tillgänglig: http://www.boverket.se/upload/publicerat/bifogade%20filer/2007/Bostadsnara_natur.pdf [120528]
- Hallor, Malin (2008). *Gräsrotsplanering från femte våningen, eller tankar kring exploateringen av Stockholms ytterstad*, Examensarbete, SLU, Uppsala
- Kallin, Jenny (2008). *Storstadsnaturen får det trängre*. [Elektronisk] Svenska dagbladet, 28 december. Tillgänglig: http://www.svd.se/nyheter/stockholm/storstadsnaturen-far-det-trangre_2251819.svd [120528]
- Kevius, Regina (2012). *Nu gäller promenadstaden fullt ut*: Tillgänglig: <http://reginakevius.se/2012/04/11/nu-galler-promenadstaden-fullt-ut/> [120528]
- Lilja, Elisabeth (2009). Det gröna och bebyggelsen. I Sörenson, Ulf (red.) Stockholm: den gröna storstaden. Stockholm: Lind & Co. ss. 82-93.
- Lundevall, Peter (2006). *Stockholm - den planerade staden*. Stockholm: Carlsson
- Naturskyddsföreningen (2009) *Synpunkter på förslag till Översiktsplan för Stockholms stad*. Tillgänglig: <http://www.naturskyddsforeningen.se/kretsarlan/stockholm/soderort/aktuellt/> [120528]
- Nyström, Jan (2003). *Planeringens grunder: en översikt. 2.*, [rev. och utök.] uppl. Lund: Studentlitteratur
- Näslund, Elisabeth (2009). *Stockholm ska växa mellan ekrarna*. [Elektronisk] Arkitekten. Tillgänglig: <http://www.arkitekt.se/s48917> [120528]
- Regionplanekontoret (2009). *Tätare Stockholm*. [Elektronisk] RAPPORT 8:2009. Tillgänglig: http://www.spacescape.se/send/TS_Slutrapport090419.pdf [120528]
- Stockholms läns landsting (1992). *Storstockholms gröna kilar*. Stockholm: Regionplane- och trafikkontoret, Stockholms läns landsting
- Stadsbyggnadskontoret (2000a). *Översiktsplan 1999 Stockholm*. [Elektronisk] Stockholm: Strategiska avd., Stadsbyggnadskontoret. Tillgänglig: <http://www.sbk.stockholm.se/OPtext/PDF/OPpdf.htm> [120528]
- Stadsbyggnadskontoret (2000b). *Detaljplan för Årstafältet mm*. Stockholm: Stadsbyggnadskontoret; Dp93045
- Stadsbyggnadskontoret (2002). *Sociotopkarta för parker och andra friytor i Stockholms innerstad – om metoden, dialogen och resultatet*. [Elektronisk] Tillgänglig: http://homepage.mac.com/bogronlund/archive_folder/Sociotopkarta_2002.pdf [120528]
- Stadsbyggnadskontoret (2004). *Begreppsmodell för geologiska grunddata*, Ver. 6.0. Tillgänglig: <http://www.sbk.stockholm.se/sbk%20modellering%206.0/Concept/2d8f5d7a-98b1-4f7e-b890-1e929845e18b.htm> [120528]

- Stadsbyggnadskontoret (2010). *Promenadstaden: översiktsplan för Stockholm*. [Elektronisk] Stockholm: Stadsbyggnadskontoret. Tillgänglig: <http://www.stockholm.se/oversiktsplan> [120528]
- Statistiska centralbyrån (2010). *Förändring av vegetationsgrad och grönytor inom tätorter 2000-2005*. Tillgänglig: http://www.scb.se/Statistik/MI/MI0805/2005A01X/MI0805_2005A01X_SM_MI12SM1003.pdf [120528]
- Stockholms stad (2007). *Vision Stockholm 2030*. Tillgänglig: <http://www.stockholm.se/Fristaende-webbplatser/Fackforvaltnings sajter/Stadsledningskontoret/Stockholm---Sveriges-kvalitetskommun/Internt-visionsarbete-for-att-na-varldsklass/> [120528]
- Ståhle, Alexander (2009). Den gröna promenadstaden. I Sörenson, Ulf (red.) *Stockholm: den gröna storstaden*. Stockholm: Lind & Co. ss. 102-113.